

Toplumsal yaşamlara bir tiyatro izler gibi bakmak...

Neden sakin, temiz, eşitlikçi ve hiyerarşik olmayan bir toplumsallaşma öngörülemiyor da sürekli çatışmaya hazır olmak üzere düşünce ve davranış geliştiriliyor? Bu metindeki asıl soru bu.

Akin Atauz

07/11/2020

ABD seçiminin ve bu seçimin sonuçlarının, net bir biçimde ve önceden kabul edilen kurallara göre, nasıl bütün tarafların doğrulayacağı bir sonuca ulaşacağı gibi konularda belirsizlikler yaşamaktayız. Aynı şeyler daha önce, **Türkiye**'de defalarca oldu. Başka ülkelerden örnekler de bulunabilir.

Bir toplumda çeşitli ölçütlere göre farklar ve farklara göre ayrılmış taraflar, daha da kötüsü arası çok açılmış bir kutuplaşma varsa, bir anlaşma zeminine ulaşmak gittikçe güçleşiyor. Hakem veya kuralları belirlenmiş seçim gibi nesnel süreçlerde ya da herhangi bir tartışmada/ tartışmalı konu ortaya çıktığında, toplumlar bir sonuca ulaşmak için nasıl davranıyorlar?

Davranış biçimleri olarak, çok belirgin iki genel kategoriden söz edilebilir: Barışçı süreçler ve çatışmalı süreçler. Bunların arasında ve ötesinde birçok başka kategori de kurulabilir elbet. Ancak basit olması için toplumsal davranışları, kabaca böyle dikotomik bir grupta toplayalım.

Toplumsal yaşamın önümüze çıkardığı sorunlar karşısında, ortaya çıkan durum hemen hemen her zaman, çatışmacı bir süreç oluyor. İnsan toplumları genellikle ve öncelikle,

barışçı olan yöntemleri değil, çatışmalı olanı seçiyor. Birçok toplumda ise, çatışma hızla şiddet içeren yöntemlere, büyük sorunlarda, savaşımlara kadar varabiliyor. Yeşil, çevreci ya da ekolojist grupların dünya görüşü ya da kurmak istedikleri dünya düşü oldükça eşitlikçi ve ayrımcılık içermeyen, emeğe dayalı ve barışçıl yöntemleri önceleyen, şiddet kullanımını hoş görmeyen ve ne insana ne doğaya ne kaynaklara zarar vermeden, onlarla ilişkilenirken olabildiğince korumacı, demokratik ve dayanışmacı biçimde yaşama özlemi/ arayışı olarak özetlenebilirse, acaba bu tür beklentiler çok mu saf ve anlamsız?

Uzlaşma yerine şiddet neden daha fazla kabul görüyor?

Neden sakin, temiz, eşitlikçi ve hiyerarşik olmayan bir toplumsallaşma öngörülemiyor? Gereğinden fazlasını tüketmemek/ israf etmemek gibi özeni olan ve rekabetsiz, barışçıl, şiddet içermeyen, sorunları konuşarak ve dayanışarak ve birlikte çözmeye çabalayarak aşmaya çalışan toplum düzenleri, insanların büyük bir bölümü tarafından neden anlamlı kabul edilmiyor?

Bu metindeki asıl soru bu.

Yanıtının, basit ve basite indirgenemeyecek kadar karmaşık ve çok köklü nedenlere dayandığını bilmek bile insanı hala, ABD’de yaşayan toplumların nerdeyse yarısının Trump gibi çatışmacı bir politikacıyı seçmiş olmasına şaşkırmaktan alıkoyamıyor. Gerçi bu tür çatışmacılığı bir erdem gibi başlarının üzerinde taşıyan politikacıların, Türkiye’de, **Ortadoğu**’nun başka ülkelerinde, **Asya**’da ve **Çin**’de, **Japonya**’da ve bütün **Latin Amerika**’da ve **Afrika**’da (ve hepsinden daha şaşkınlık verici olanı) **Avrupa**’da da büyük bir politik başarı sağladığını görüyoruz. Soru işareti daha da büyük hale geliyor.

Biraz daha düşününce hayvan toplumlarında da hiyerarşik yapıların bulunduğunu, büyük bir bölümünde (sadece memelilerde değil) en azından dişi-erkek ikileminin ve hiyerarşisinin; böceklerde, bitkilerde bile, istilacı türlerin diğer canlı türlerine hiçbir yaşama şansı tanımayan doğa düzenlerinin olduğunu da biliyoruz.

Bu soruyu ya da bu tür soruları, belki yanlış bir açıdan bakarak soruyoruz, belki de hiçbir zaman yanıtlayamayacağız...

*

Yaşadığımız yeryüzündeki insan topluluklarına, **Anadolu**'da birlikte olduğumuz insanlara, kentlere, kıra ve buralarda yaşayanların kurdukları yaşama biçimlerinin özelliklerine yeniden bakalım... Belirli sorular yanıtsız kalsa bile, nedenleri hakkında biraz daha aydınlanma veya bilme gereksinimi hiç dinmeyen bir biçimde zihninizde dönüp dolaşıyorsa, rastladığınız her şeyi bu yanıt arayışı doğrultusunda yorumlamaya başladığınızı fark ediyorsunuz.

*

Metin And'ın 2014'de 7. baskısını yapmış **“Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi”** kitabını okuyorum. Özellikle “köylü tiyatrosu geleneği” ve “halk tiyatrosu geleneği” bölümlerindeki bilgiler, sanki bu doğrultudaki sorularla ilişkilileniyor.

Modern tiyatronun öncesinde, kırdaki köylü seyirlik oyunları veya kentlerdeki halk tiyatrosu, And'ın terimleriyle açık biçimlere sahip, açık eserler. Geleneksel tiyatrolarda, yaratıcılar/ oyuncular/ seyirciler ve oyununa dair bütün diğer öğeler, oyuna katılan her şey duruma göre yeniden biçimlenebilir, değişilebilir veya güncel olarak yeniden yorumlanabilir nitelikte. Bu “göstermecî tiyatronun” birçok ögesi, **Brecht**'in epik tiyatrosunun temel öğeleriyle benzeşiyor gibi...

Bu tiyatro geleneği, belki Anadolu'nun en kadim/ eski topluluklarından beri doğayla, doğa verileriyle, tarımla ve diğer toplumların dostça veya düşmanca ilgileriyle yoğruluyor. Anadolu halkının tiyatrosu, en saf biçimiyle sanki barışçı olasılıklar bakımından bazı ipuçları veriyor.

Ortaoyununu ele aldığımızı düşünelim. Bütün oyunun çatısı, gerilimi, **Pişekar** ve **Kavuklu**'nun, bu iki kişinin/tipin karşıtlığı ve çatışması üzerinde geliyor. Çok benzer düşünceleri **Karagöz**'le **Hacivat** için de söyleyebiliriz. Temel karakterler her zaman, çeşitli bakımlardan tam bir karşıtlık üzerinde kurulmuştur. Benzer özellikleri kukla oyunları ya da geleneksel başka oyun türleri için de söyleyebiliriz. Belki çok benzer kalıplar, geleneksel **Çin tiyatrosunda** veya **Hint tiyatrosunda** da aynıdır. Gerçi en temel çatışmanın her zaman iyi ve kötü, yaşam ile ölüm arasında olduğu da söylenebilir.

Şaşırtıcı olan, karşıtlık/ rekabet ve çatışma üzerine kurulan temel ilişki motifini ABD başkan adayları arasında ya da ABD-Rusya veya ABD-Çin başkanları arasındaki durum ile ilgili olarak gözlemliyor olmak... Daha da şaşırtıcı olan, seçim yapılan ülkelerde seçim süreçlerinde veya ülke içinde iktidar ile muhalefet başkanları ilişkisinde, toplumların bu gerilimi ve çatışmayı/ kavgayı ve her an çeşitli derecelerde oluşan şiddeti, aradığını görmek...

Sorun, tam olarak burada da değil. Sorun, dünyanın bütün halklarının bütün zamanlarda böyle bir gerilim ve çatışma içinde olmak istemesiyle ilgili... Neden sürekli olarak, çatışmaya hazır olmak üzere düşünce ve davranış geliştiriliyor? Uygarlıkla ilgili bunca gelişme varken...

Eğer insanlığın yaşayabilmek ve kendini geliştirebilmek için en köklü gereksinimlerinden birisi gerilim, rakipler arasındaki çatışmalar ve elde etmek istediğini güç kullanmak veya şiddet yoluyla sonuç elde etmek isteği ise ve sürekli dünyanın bütün toplumları buna hazır olmaya çalışıyorsa, yeni kuşakları buna göre eğitmek ve yetiştirmek istiyorsa yeşil ve doğa dostu/ ekolojist bir bakış açısının ne kadar bir şansı olabilir ki?

Bu çatışma ve şiddet tutumunun, “uygarlıkla ilgili bunca gelişme” kaydettiğimizi sandığımız bugünde bile bu kadar canlı, bu kadar kızgın ve taşkınlık içinde olması ve bu güdünün her zaman en temel öge olmaya devam etmesi, doğrusu gelecek açısından çok ürkütücü.

Her gün gördüğümüz bunca savaş, göç ve ayakta kalabilme kavgası, yoksulluk ve ilkel bir güdüden başka bir şey olmayan rekabet, üstünlük ve hükmetme hırsı ve sonuç olarak şiddete dayalı bir hiyerarşi geleneğine toplumlar bunca açlıkla sarılmaya devam ediyorsa, bu gezegende insanların insanca ve ekolojik dengeler içinde yaşayabilmek için gerçekten bir şansı var mı?

Belki dünyanın en gelişmiş demokrasilerine, en eski ve demokratik anayasalarına doğru olmayan bir güven duyduk ve bizi fazlasıyla yanıltmasına izin verdik?

Ama gerçekten insan toplumları, bir rekabet ve çatışma olasılığı olmadan, hiyerarşiler ve temsiller olmadan, çatışma ve şiddet olmadan yaşamayı çok mu yavan buluyorlar?

Süreğen bir sükunet, barış ve dinginlik ortamını, kavgasız ve gerilimsizliği, dayanışmayı ve birbirini içtenlikle anlamayı, tatsız/ heyecansız ve saçma, bir an önce aşılması/ bitmesi gereken bir toplum durumu olarak mı görüyorlar?

*

Küçük özür notu

Uzunca bir ara verdiğim için, özür dilerim.

Ancak yazmak ve yazmak için düşünmek, tam ve kesintisiz bir zihinsel durum gerektiriyor. Düşünce kesintiye uğradı mı. sökülüp giden bir çorap ipi gibi kolay-kolay, sökülmeden önceki yerine yerleştirilemiyor. İp sökülmüş ve dokuma delinmiş ya da hasara uğramış oluyor.

Ancak bunları bir mazeret olsun diye yazmıyorum. İçinde bulunduğum zihin durumu ile ilgili bir açıklama olarak yazıyorum.

Yaz aylarında hiç beklemediğim bir biçimde (ve her gün sorunun çözüleceği beklentisiyle) iki ay internet olmadan yaşadım. Söylemeliyim ki, internetsiz yaşam, çok daha basit ve sakinmiş. Teknoloji/ teknolojik gelişmeler üzerine bunca söz yazmış ve “uygun teknoloji” yeğlemesini savunmuş biri olarak, internetsizlikten yakınmanın açıklanabilecek bir yönü olmadığını bilerek yazıyorum; bu durum düşünme ve çalışma ve yaşama biçimleri bakımından beni epey değişikliğe uğrattı ve gerçek, büyük ve karmaşık dünyadan uzaklaştırdı, iletişimsiz, yalıtılmış, habersiz ve bir bakıma cahil bıraktı.

Sonra da yine internet teknolojisi ile çalışmaya başlayınca, o kadar büyük bir birikim önümü bloke etti ki, bundan uzunca bir süre kurtulamadım.

Sanırım artık hazırım, hepsi de yanıtız kalan soruları, satırları, metinleri, alt alta dizmeye...

aatauz@yahoo.com

Akın Atauz